

A magyar jogrendszer reakcióképessége 2010 és 2018 között

NKFIH 129018 sz. projekt

Záró szakmai beszámoló

Tartalom

1. A kutatás célja
2. A kutatási eredmények éves bontásban
3. A kutatási eredmények összefoglalása és a kutatás hasznosíthatósága
4. Résztvevő kutatók hozzájárulása a kutatáshoz
5. Az adatbázisok
6. A kutatás disszeminációja
 - 6.1 Hazai és nemzetközi konferenciaszereplések
 - 6.2 Tudományszerűsítés

1. Kutatás célja

A magyar jogrendszer reakcióképessége 2010 és 2018 között elnevezésű kutatás eredetileg azt vizsgálta, hogy a társadalmi, gazdasági, politikai, tudományos és technikai fejlődés során felmerült új kihívásokra hogyan képes reagálni a magyar jogrendszer a 2010-2018 közötti időszakban. A vizsgálatot a 2020-ban kitört világjárványra tekintettel kiterjesztettük Jogtudomány és Epidemiológia munkacímmel az NKFIH engedélyével a jogváltozás járvánnyal összefüggő kérdéseinek a vizsgálatára. A vizsgálat a jogalkotáson keresztül a jogalkalmazásig a fő jogterületekről reprezentatív módon, teljes körű mapping típusú adatbázis-építés és arra épülő kvalitatív elemzés alapján kiválasztott esettanulmányok készítésével elemzi azt, hogy a jogrendszer mikor, hogyan és milyen eredményességgel reagál a kihívásokra a szabályozó, társadalomirányító szerepének megőrzése érdekében (reagálóképesség), és mindeközben hogyan őrzi meg sajátosságait, értékeit (reziliencia). Azaz a jogrendszer képes-e asszimilálni az új jelenségeket a már létező dogmatikai rendszerbe, vagy megfigyelhető a rendszer lényeges változása, akkomodációja. A jogi adatbázis építése, majd a bevett jogtudományi módszerekkel (történeti, analitikus, dogmatikai és összehasonló) történő elemzés során a rész-kutatócsoportok meghatározták, hogy a jogterületükön melyek voltak a legfontosabb változások a jogban akár a jogalkotás, akár a bírósági vagy hatósági jogalkalmazás szintjén.

A kutatás célkitűzése volt emellett, hogy a reprezentativitásra törekvő alapkutatás során, tudományos igénygel foglalkozzon a hazai társadalomtudományi kutatások által az elmúlt években azonosított társadalmi szintű kihívások magyar jogrendszer egészére tett strukturális hatásaival, arra összpontosítva, hogy hogyan írható le a magyar jogrendszer általános adaptációs és asszimilációs képessége.

A pandémia megjelenése növelte a kutatásink gyakorlati hasznosíthatóságát, sajnálatos módon kiváló alkalmat biztosítva a jogrendszer reagálóképességének a tanulmányozására minden jogterületen. A 2020-ra a projektben már kialakított vizsgálati módszereinkkel értékelni tudtuk

a 2020-ban bekövetkezett változásokat. További elnyert pályázatok – Szente Zoltán vezetésével a [Constitutional risk management in the V4 countries](#) elnevezésű TK nemzetközi pályázat; illetve MTA által támogatott, Gárdos-Orosz Fruzsina által vezetett [A jogrendszer reagálóképessége a poszt-COVID-társadalomban: kockázatok és lehetőségek](#) pályázat – keretében a jogrendszer reagálóképességével kapcsolatos vizsgálatokat folytatni tudjuk a projekt lezárását követően is, illetve a visegrádi országokra kiterjedő összehasonlító kontextusban is.

2. Kutatási eredmények éves bontásban

A **kutatás első évében** a legfontosabb kvantitatív vizsgálat Sebők Miklós résztvevő kutató irányításával készült el. E vizsgálat keretében több adatbázis elkészítésére és fejlesztésére került sor a törvényhozással és a rendeletalkotással összefüggésben. Megbízási szerződések keretében, statisztikus bevonásával, a kutatócsoport módszertani alcsoportjának irányításával készültek el a táblák és grafikus kimutatások, amelyek azt mutatják, hogy mely területeken milyen intenzíven történt jogalkotás a 2010 és 2020 közötti időszakban. A rendeletek esetében azt mutatják ki a kvantitatív vizsgálatok eredményeképpen megszületett táblák és grafikonok, hogy a nem végrehajtási, hanem eredeti jogalkotói hatáskörben született rendeletek milyen szabályozási területen milyen volumenben jelentek meg az adott időszakban.

Emellett elkészítettük a vizsgált időszak összes rendes bírósági döntésének a kutatás számára tematikusan rendezett adatbázisát, Ezt a TK KDK (Kutatási Dokumentációs Központ) helyeztük el, és szintén szabadon hozzáférhető kutatói kérésre. Az OBH bírósági statisztikái nem nyilvánosak, és a bíróság weblapján szereplő csoportosítás nem kifejezetten kutatási célokat szolgál. Mindezek miatt saját tárgyszavas rendszerben rendeztük el az adatokat, és azok első elemzését a kötetben szereplő (Zödi Zsolt – Kiss Rebeka) tanulmány adja.

Mindemellett szabad hozzáférésű adatok felhasználásával az alkotmánybírósági esetjogból is építettünk adatbázist, amelyet a projekt keretében annak tanulmányozására használtunk Sebők Miklóssal, hogy az alkotmánybírósági értelmezés hogyan változott. Az elkészült adatbázis azonban szintén további kutatások számára hasznos lehet, a KDK-ban szabadon hozzáférhető.

A kvantitatív vizsgálatok eredményeit a [kutatás első workshopján](#), 2019. szeptember 5-én osztottuk meg részletesen a kutatócsoport tagjaival, akik a további kutatások és elemzések számára is tudták használni ezeket az adatbázisokat. Emellett a kutatás első évében elindítottuk egy kvantitatív vizsgálatot a rendes bíróság gyakorlatára vonatkozóan, ennek első eredményei szeptember elején érkeztek be, ezek területi és időbeni és fórum szerint bontásban mutatják a legfontosabb ügycsoportokat: azt vizsgáltuk, hogy milyen társadalmi problémákkal keresik a bírói jogszolgáltatást az emberek, milyen problémákkal fordulnak a rendes bíróságokhoz.

A kutatási terv szerint meghatározott és a kutatás első évében specifikált indikátoros rendszer harmadik eleme (a törvényhozás és a bírói gyakorlat mapping jellegű, adatbázisba rendezett kvantitatív elemzéseit követően) annak áttekintése volt, hogy a szakirodalomban az adott időszakban milyen társadalmi problémák jelentek meg. Az elemzés számba vette a Társadalomtudományi Kutatóközpontban megjelent összes publikációt, illetve az adott időszakban a TK munkatársai által készített összes publikációt. Az áttekintés kvantitatív és kvalitatív elemeket egyaránt tartalmazott, az egyes jogterületekkel foglalkozó résztvevő

kutatók ezekre az eredményekre is reflektálni tudtak későbbi kutatásaikban. Kérdésként tettük fel, hogy ezekre reagált-e a jogrendszer a 2010 és 2018 közötti időszakban. A negyedik indikátor a szakértői indikátor volt az első évben, ennek segítségével is arra törekedtünk, hogy felmérjük, mely társadalmi problémákra reagált vagy nem reagált a jogrendszer a 2010 és 2018 közötti időszakban. A kutatási tervben szereplő alkatatócsoportok az első évben elkészítették azt az áttekintést és a Jogtudományi Intézetben értekezlet keretében megtárgyalták azokat a szabályozási csomópontokat, amelyekkel megítélésük szerint a kutatási kérdés megválaszolása érdekében a jövőben foglalkozni érdemes.

Az ötödik indikátor elkészítése nem sikerült az első évben: a statisztikák és más kvantitatív elemzések reflexiója a bírói interjú segítségével. Az OBH elnökéhez a Magyar Igazságügyi Akadémián (MIA) keresztül kutatási kérelmet nyújtottunk be 2019 telén, amellyel kapcsolatban az első részletes tárgyalások 2019 tavaszán lefolytatásra kerültek. Ezt követően az engedélyt a szóban előrejelzett egy hónapon belül nem kaptuk meg, és érdeklődésünkre nyár elején a felelős főigazgatóság további információkat kért. Ezeket egy újabb személyes találkozó keretében a nyár végén tudtuk megadni, és egyben abban állapodtunk meg, hogy az idő előrehaladottságára tekintettel a bírói interjúzást, amelyet a MIA-val együttműködésben igyekeztünk kialakítani, és a vizsgálatot a kutatás második évére halasztottuk. Ennek megfelelően az első éves beszámoló alapján kellett kérni Handó Tünde elnök asszony engedélyét a munka lefolytatásához. Az eredeti kutatási tervben szereplő cél a kontrollvizsgálat, azaz annak hólabda módszerrel készített kérdezése, hogy a rendes bírók hogyan látják, milyen társadalmi problémákkal fordulnak a bírósághoz a jogi és természetes személyek, és a jogrendszer hogyan képes választ adni ezekre a ténylegesen megfogalmazott problémákra.

Mindezek mellett elkészítettük azt az elméleti megalapozó tanulmányt, amely elméleti szinten elemzi a jogrendszer reagálóképességének a mérhetőséget, az adaptáció, asszimiláció kérdéskörét, és keretet ad majd a további vizsgálatoknak. Ezt a tanulmányt is ismertettük a kutatócsoport számára a további elemző munka mélyebb megértéséhez az első workshopon.

A kutatás első évének sikeres lezárását követően a **második évben** a jogrendszer tanulási és reakcióképességét jellemző esettanulmányok elkészítésére került sor. Ezek eredményeit a [2020. október 29-30-án](#) a Jogtudományi Intézetben opponensek bevonásával megrendezett konferencián került megvitatásra a készülő kötet anyagainak csiszolása és az eredmények disszeminációja érdekében. A kutatás ezen évének célkitűzése, a projekt első szakaszának eredményeként kiválasztott néhány társadalmi, gazdasági stb. változás vagy éppenséggel jellemző változatlanúság feldolgozása volt esettanulmányok formájában. A hagyományos jogtudományi eljárásokon túl újabb módszertanok, pl. kvantitatív és kvalitatív empirikus módszertanok alkalmazása is szükséges volt az az egyes jogterületi elemzésekhez. A bírósági és hatósági gyakorlatok elemzése, valamint az egyes jogterületek eltérő módszertani vizsgálata lehetővé tette, hogy a kutatás az egyes kérdésköröket alaposan tanulmányozza az előre meghatározott analitikus keretben, tehát a jog tanulási és reakcióképességét, illetve rezilienciáját vizsgálva.

Az elkészült esettanulmányok részletesen, mélyrehatóan feltárták, hogy az adott társadalmi változásra milyen mértékben és milyen módon reagált vagy éppenséggel nem reagált jog. A polgári jogi, a büntetőjogi és gazdasági jogi vizsgálatokat a különálló tanulmányok mellett

három nagyobb lélegzetű szerkesztett kötetben is publikáltuk: Az [új Ptk. első öt évének](#) az áttekintésével, a magánjogot érintő társadalmi problémákra adott válaszok és kérdések összegzésével; a büntetőjog területén is elvégeztetett egy hasonló vizsgálat Mezei Kitti résztvevő kutató, illetve Tóth Mihály professzor és Hollán Miklós intézeti kollégák vezetésével, amely a [jogrendszer büntetőjogi vonulatainak 2012 utáni változásait](#) mutatta be a jogrendszer reagálóképességére fókuszálva. A polgári jogot érő és a büntetőjogot érintő társadalmi, gazdasági, technológiai kihívásokat két konferencia keretében is megvitattuk a TK Jogtudományi Intézetben, az [Új technológiák és a jog](#) és az [új Polgári Törvénykönyv első öt éve](#) konferencia keretében. Ezen konferenciák összehívásakor és a kötetek elkészítésekor a „Jogrendszer rezilienciája” projekt vezető kutatóinak kezdeményezésére a projektben nem résztvevő kutatót is felkértünk pro bono részvételre tanulmány szerzőjeként vagy előadóként a magyarországi kutatások szinergikus felépítése és a kutatási hálózat fejlesztése érdekében. A büntetőjogi kötet mellett megjelent az a [tematikus lapszám](#), amely az új technológiák és jog témakörben elkészült írásokat tartalmazza az Állam- és Jogtudomány című folyóiratban. Emellett a gazdaság működésének jogi alakítását vizsgáló résztvevő kutatók arra keresték a választ, hogy hogyan reagál a gazdasági jogi szabályozás a gazdasági és ezzel összefüggő szociális problémákra. A közjog területén a koronavírussal kapcsolatos kutatásokon túl közigazgatási jogi kutatásokat végeztünk, illetve az alkotmányjog területén a Springer kiadónál megjelent kötetben azzal foglalkoztunk, hogy miért és hogyan reagál alkotmányozással és alkotmánymódosítással a politikai hatalom a megváltozott társadalmi igényekre. A kutatás második évében a kvantitatív vizsgálatok terén is tudtunk előre haladni, bár a kutatásnak egy eleme meghíúsult. Hosszas egyeztetéseket követően a bírósági gyakorlat kvantitatív vizsgálatára irányuló elemzések 2020. őszére elkészültek, ezeket a projekt utolsó évében tudtuk publikálni és elszámlolni. Szintén hosszús egyeztetést követően meghíúsult azonban a kutatás jogszociológiai pillére, mert közel másfél éves egyeztetést követően sajnos az OBH új elnöke nem adott engedélyt az interjúk lefolytatására. A szükséges dokumentáció a második év időközi beszámolójához csatoltuk.

A kialakult járványügyi helyzetre tekintettel 2020 őszén kezdeményeztük a kutatás módosítását, nevezetesen a vizsgálati időszak kiterjesztését a 2010-2020 közötti időszakra. A kutatási terv módosítása lehetővé tette, hogy [„Epidemiológia és jogtudomány”](#) címmel kiterjesszük vizsgálódásainkat a 2020-as évre is, és a jogrendszer reagálóképességét ebben a különleges helyzetben vizsgáljuk. A vizsgálati időszak meghosszabbításával együtt a projekt meghosszabbítását is kértük, mivel a járványhelyzet miatt nehezebbé vált a konferenciák, workshopok megszervezése, illetve a kutatási elképzelések és eredmények megvitatása nemzetközi fórumokon.

A kutatás **harmadik éve** ezért két szempontból speciális, részben a covidhelyzet formálta a kutatás előrehaladását, amely társadalomtudományi kutatások esetében természetes egy ilyen jelentős krízishelyzetben, másrészt a teljesítéseink speciálisak, főleg publikációs tevékenységre korlátozódtak.

Amikor tanulmánykötetek és önálló publikációk formájában a kutatócsoport tagjai a különböző jogterületeken azt vizsgálták, hogy a jogrendszer hogyan alkalmazkodott a válsághelyzethez, és milyen problémák és bizonytalanságok merültek fel, két dolog világossá vált a jelenlegi koronavírus-járvánnyal kapcsolatban. Az egyik az, hogy a járvány társadalmi hatásai nem

maradtak el a szűk értelemben vett egészségügyi hatásoktól, a jogrendszert súlyosan érintették. A másik pedig, hogy a védekezés első szakaszába az ismert esetek kezelése mellett elsősorban a hatósági intézkedéseknek, normáknak, tiltásoknak és jogi ösztönzőknek jutott szerep. A jelenlegi járványhelyzet a gazdasági válság, egyes technológiák drasztikus fejlődése, a megváltozott kereskedelmi szokások stb. vizsgálata mellett kiváló terepet szolgáltatott a kutatás első felében végzett, részben módszertani és elméleti munka tesztelésére. A munkatervnek megfelelően a tárgyévben számos esettanulmányt dolgoztunk ki részletesen.

Megállapítottuk, hogy a jelen intézkedések nemcsak a megszokott jogszabályi kereteken terjeszkedhetnek túl, hanem sokszor jelentős mértékben eltértek az egyes jogágak logikájától, illetve az emberi viselkedés befolyásolására alkalmazott bevett módszerektől is. Áttekintettük többek között az állami támogatások rendszerének változását, a járványügyi intézkedések piactorzító hatását és ezen hatások csökkentésére tett szabályozási kísérleteket vagy például a médiapiaci szabályozás problémakörét. A közigazgatási joggal foglalkozó kollégák áttekintették az egészségügyi és járványügyi szabályozás klasszikus intézményeit és a közigazgatási jogi szankciókat és eljárásokat. Az alkotmányjogi munkacsoport például a különleges jogrendre vonatkozó szabályozást és ennek alkotmányos biztosítékait, illetve az egyes jogkorlátozásokat elemezte, vagy az adatvédelem egyes vonatkozó kérdéseire koncentrált a megjelent és megjelenés alatt álló hazai és nemzetközi publikációkban.

A büntetőjog terén a fertőzés büntetőjogi vonatkozásainak elemzése vált szükségessé. A magánjogi és büntetőjogi okozatossági elméleteket is összehasonlítva vizsgáltuk a „rémhírterjesztésre” alkalmazható tényállások érvényesülését vagy a tudományos ismeretek közlésének jogi kereteit. A kutatás fontosnak tartotta az eljárási kérdések tárgyalását is, továbbá az olyan kérdések elemzését mint például az, hogy a járványügyi szabályszegés lehet-e bűncselekmény, vagy a régi és az új járványügyi szabálysértés hogyan viszonyul egymáshoz.

Az egyenlőség vizsgálata területén a kisebbségek kitettségét és speciális egészségügyi helyzetét vizsgáltuk, valamint a vonatkozó szabályozást vizsgáltuk.

Az uniós jog és a nemzetközi jog területén felmerült a négy uniós alapszabadság korlátozásainak jogtudományi értékelése, a belső határok lezárásának jogi kérdései, az ordre public elvének alkalmazása, vagy az európai szintű járványügyi szabályozás jelenének és jövőjének jogi, jogtudományi vonatkozásai, továbbá a külső határok kérdése, a nemzetközi jogi és nemzetközi magánjogi kötelezettségek betartása és felfüggesztése.

A COVID-19 járványhelyzettel kapcsolatos kutatások eredményeinek ismertetése [A jogi diagnózisok - A COVID-19-világjárvány hatásai a jogrendszerre](#) című szerkesztett kötetben olvashatóak. A kötet tanulmányai részletesen elemzik a járvány hatására bevezetett, vagy a járvány előtt is létező, de a speciális helyzetre alkalmazott nemzetközi jogi, EU-jogi, alkotmányjogi, közigazgatási jogi és büntetőjogi normákat, a különleges jogrendtől és az államfelelősségtől a légijogon, a nemzetközi kereskedelmen és a szervezett bűnözésen át a kisebbségvédelemig, gyűlölet-bűncselekményekig és az önkormányzati szabályokig. Módszertani pluralizmusra alapozva jogágakon átívelő látképet adunk az olvasó kezébe a járványügyhöz kötődő szabályozás állásáról, valamint jogszabálymutatóval igyekszünk

segíteni a szakmabeliek és a szélesebb közönség tájékozódását ebben a folyamatosan változó rendszerben.

A módszertani csoport a harmadik évben a jogszabályokat tartalmazó adatbázis (az első év fejlesztése) mellett létrehozott egy bírósági döntéseket tartalmazó adatbázist és azt a kutatás céljainak megfelelően kezelő szoftvert kereskedelmi partner közreműködésével a munkaterv szerint.

A számok mögött lévő egyes ítéletekig le lehet menni és azok szövegét elolvasni. Azaz kétség esetén adott ítéletek relevanciáját akár egyesével is meg lehet vizsgálni (hogyan érvényesen tartozhat-e adott ügytárgyba, ügytárgycsoportba). Az ügytárgycsoportok mögötti ítéletek darabszáma elégségesen reprezentálja az összes vonatkozó ítéletet (2010-2020 között a vonatkozó adatbázisban lévő ítéletek 77%-át felöleli → ennek a megállapításához külön fejlesztés volt szükséges, amely alapvető tudás minden kutató számára, aki a bíróság.hu adatbázist használja.

A vizsgálati időszak meghosszabbításával együtt a projekt meghosszabbítását is kértük, mivel a járványhelyzet miatt nehezebbé vált a konferenciák, workshopok megszervezése, illetve a kutatási elképzelések és eredmények megvitatása nemzetközi fórumokon. 2022. márciusában a kutatás zárása meghosszabbításra került 2022. évvégéig.

A világjárvánnyal kapcsolatos jogi kutatások nyilvános kéziratvitáit konferencia keretében is online vagy hibrid formában tudtuk megszervezni a szélesebb érdeklődő szakmai közönség számára:

A Jogi diagnózis I. kötet kéziratvitája 2020. december 10-én volt: <https://jog.tk.hu/esemeny/2020/12/jogi-diagnozisok-a-covid-19-vilagjarvany-hatasai>, míg a Jogi diagnózisok II. köteté 2021. december 2-án: <https://jog.tk.hu/esemeny/2021/11/covid-19-vilagjarvany-hatasai-a-jogrendszerre-ii-kotet> volt.

A **kutatás negyedik évének** fő feladata a kutatás lezárásának elkezdése és ennek keretében az aktív disszeminációs tevékenység volt. A [kutatást lezáró szerkesztett kötet](#) (Gárdos-Orosz Fruzsina (szerk): A magyar jogrendszer rezilienciája 2010-2020, Budapest, Orac – TK 2022) azt képviseli, hogy a dogmatikai jogtudománynak van egy olyan „elpusztíthatatlan episztemológiai magja”, amit nem lehet társadalomtudományi módszerekkel helyettesíteni, legfeljebb kiegészíteni. Mindemellett annak a kérdésnek a megválaszolása során, hogy mennyire és hogyan képes a jogrendszer reagálni az őt körülvevő társadalmi valóságra, elfogadjuk, hogy számos társadalomtudományi módszert is adaptáló vagy azokat szorosan figyelembe vevő vizsgálat szükséges. Mindez azért, mert el kell különítenünk a deskriptív és a normatív vizsgálati elemeket, azaz meg kell értenünk, hogy milyen jelenségek húzódnak az egyes szabályozási elemek mögött, másrészt értékelnünk kell, hogy ezek hogyan befolyásolják (ha egyáltalán) a jogi változást, milyen a jogváltozás természete Magyarországon az elmúlt időszakban.

A kutatás negyedik évében előkészítettük a zárókötet angol, átdolgozott változatát is 13 fejezettel, olyan tanulmányok válogatásával, amelyek a legérzékletesebben mutatják be a magyar jogrendszer reagálóképességét. Az elméleti és a módszertani tanulmányok mellett a közjog, a magánjog a büntetőjog területéről adunk látteleket a külföldi olvasó számára. Az

utolsó évben angol nyelven előkészítettés nyelvileg lektorált kötet kéziratát a Routledge kiadónak küldtük meg elbírálásra. A kötetet és a fejezeteket kéziratként tartalmazza az összefoglaló táblázat, a kéziratok hozzáférhetőek Gárdos-Orosz Fruzsina projektvezetőnél.

A projekt keretében 2021. november 19-20-án a Krakkói Egyetemen közösen szervezett nemzetközi workshopon (<https://jog.tk.hu/esemeny/2021/11/workshop>) megvitattuk a jog reakcióképességének lehetőségét veszélyhelyzeti időszakban. A workshop címe: The responsiveness of the legal system in times of emergencies - The law and its practice with focus on the V4 countries. A workshopon részt vettek a projekt kutatók közül: Gárdos-Orosz Fruzsina, Sente Zoltán, Gajdushek György, Balázs István, Lőrincz Viktor.

A kutatás utolsó évében, illetve annak négy hónappal meghosszabbított záró szakaszában a tervezett nemzetközi konferencia, illetve egy NKFIH kutatást bemutató panel is megrendezésre került. 2022 őszén a Central and Eastern European Forum for Legal, Political, and Social Theorists nevű regionális tudományos szervezet 14. éves konferenciája (<https://jog.tk.hu/esemeny/2022/09/14th-cee-forum-conference>) adott alkalmat panel keretében a kutatási eredmények részletes bemutatására 8 előadás megtartásával a vizsgálattal érintett minden jogterületre kiterjedően.

Kiemelt szakmai program volt továbbá a projekt nemzetközi zárókonferenciája, amelyet a német re:constitution programmal közös rendezésű három napos nemzetközi konferenciaként hirdettünk meg, (<https://jog.tk.hu/esemeny/2022/09/rule-of-law-resilience-and-erosion>). A nemzetközi tudományos program – Rule of Law, Resilience and Erosion - The Interplay Between Institutional Design and Everyday Practice – keretében az alkotmányjog, jogszociológia, nemzetközi jog elismert kutatói vettek részt. A konferenciára meghívottakkal egy indexált nemzetközi folyóiratban egy *special issue* megjelentetését tervezzük, a tanulmányok előkészítése folyamatban.

3. A kutatási eredmények összefoglalása és a kutatás hasznosíthatósága

A kutatás azt állapította meg, hogy a dogmatikai jogtudománynak van egy olyan „elpusztíthatatlan episztemológiai magja”, amit nem lehet társadalomtudományi módszerekkel helyettesíteni, legfeljebb kiegészíteni. Annak megválaszolása során, hogy mennyire és hogyan képes a jogrendszer reagálni az őt körülvevő társadalmi valóságra, elfogadtuk azonban, hogy számos társadalomtudományi módszert is adaptáló vagy azokat szorosan figyelembe vevő jogtudományi vizsgálat szükséges. Mindez azért, mert el kellett különítenünk a deskriptív és a normatív vizsgálati elemeket, azaz meg kellett értenünk, hogy milyen jelenségek húzódnak az egyes szabályozási elemek és azok változása mögött, másrészt értékelnünk kellett, hogy ezek hogyan befolyásolják (ha egyáltalán) a jog rezilienciáját, milyen a jogváltozás természete Magyarországon az elmúlt időszakban.

A jogrendszer reaktivitásának és rezponzivitásának illetve önmegtartó képességének elemzése meglehetősen új és egyre szélesebb körben elterjedt megközelítés a jogi kutatásokban is, hazai befolyása azonban eddig nem volt nagy. Kutatásunk közölt eredményei ezt a hiányt hivatottak kitölteni a magyar jogrendszer dinamikáinak átfogó vizsgálatával, és a reziliencia értelmezésével, illetve a magyar jogra történő alkalmazás módszertanának kidolgozására tett első kísérletével.

A kutatás eredményeképpen átfogó kvantitatív és kvalitatív leírást és értékelő elemzést kaptunk a jogrendszerünket a 2010 és 2020 között jellemző jogági vagy/és a jogrendszer egészét érintő változásokról, különös tekintettel arra, hogy a jogrendszerünk tudott-e autonóm társadalmi szabályozóként működni az elmúlt évtizedben, illetve hogyan reagált a külső (politikai,

gazdasági, társadalmi, környezeti, egészségügyi) hatásokra, válságokra. A kutatás empirikus és normatív, kvalitatív és kvantitatív módszereket egyaránt alkalmazott a kutatási tárgy, azaz a jogrendszer dinamikus működésének (jogváltozás) a megismeréséhez, amely módszertani kísérlet ahhoz volt szükséges, hogy vizsgálni tudjuk a jogrendszer általános rezilienciáját, a reagáló – és reakcióképeség melletti önmegetartó képességét. A részkutatók feltárták azokat a tényezőket, amelyek a jelenlegi magyar jogrendszerben egyes jogintézmények gyenge működését vagy a kudarcát okozzák. A kutatók amellet érvelnek a legtöbb szabályozási területen, hogy a jogalkotás vagy a jogalkalmazás, a joggyakorlat terén reform szükséges, mert a jogrendszer rezilienciájának hiányosságai szembetűnőek, az alapvető jogok elsődleges védelme érdekében mindig korlátozott közhatalmat jelentő állami-jogi normarendszer instrumentalizálódik, s így más szabályozók, például a politika, gazdaság a technológia előtérbe kerülnek. Ez a jelenség fokozottan láthatóvá vált a pandémia okozta különleges jogrend idején.

Ezeknek a folyamatoknak a tudományos igényű megismerése elengedhetetlen a helyes közjogi és jogpolitikai reformok megvalósításához, a jogi garanciák felépítéséhez. . Megfigyeléseink a jogrendszer fejlesztésére irányuló jövőbeli stratégiai javaslatok alapjává válhatnak.

4. Résztvevő kutatók hozzájárulása a kutatáshoz

A résztvevő kutatók közül néhányan kiemelt szerepet játszottak a kutatásszervezésben, mint Szente Zoltán és Lőrincz Viktor, vagy a kutatási eredmények disszeminációs tevékenységében (Szilágyi Emese). Minden kutató folyamatos publikációs tevékenységet folytatott mind nemzetközi, mind hazai tudományos folyóiratokban, szerkesztett kötetekben. Ennek a tevékenységnek az eredménye lentebb mellékletben is áttekinthető, illetve a projekt online beszámoló felületére feltöltött közleménylistán is. A kutatás során több fiatal kutatót, hallgatót is bevontunk a munkába, lehetőséget biztosítva számukra egy nagy volumenű hazai kutatásban való részvételre, a tanulásra és az érdemi kontribúcióra. Ennek keretében négy graduális egyetemi hallgató segítette a kutatást, illetve a Jogtudományi Intézet fiatal kutatói mellett több doktorandusz hallgató is részt vett a projektben– Fábíán Áron, Burján Evelin, Kiss Rebeka, Matyasovszky-Németh Márton.

A publikációk résztvevő kutatók szerinti bontásban tehát, a nemzetközi publikációk kiemelésével a Beszámoló mellékletében találhatóak meg.

5. Adatbázisok

A projekthez kapcsolódóan **négy** adatbázis készült el. Az adatbázisok célja természetesen az volt, hogy a jelen kutatás számára információkat biztosítson, de ezek önmagukban képviselnek értéket, kutatási infrastruktúrát jövőbeni kutatások számára.

Az első adatbázist a HVG-ORAC készítette, amely egy a Bírósági Határozatok Gyűjteménye (BHGY) adatbázisban található, 2010-2020 (és folyamatosan későbbi évek) között kibocsátott egyedi, érdemi határozatok – ügytárgyak, ügycsoportok és fórumok szerinti keresztcsoportosításra alkalmas – mennyiségi vizsgálatára szolgáló [szoftveralkalmazás](#). A BHGY a jogszabályi alapon elérhető legszélesebb, publikus magyar ítélet-adatbázis. Abban a tekintetben, hogy a magyar bírósági ügyforgalmat ügytárgyak és fórumok szerint milyen minőségben és mennyiségben reprezentálja, legalább három tényezőt érdemes figyelembe venni: 1) A jogszabály szerint nem minden ügytípusban hozott határozat és nem minden fórum

határozata kerül közzétételre; 2) A közzétett határozatok metaadatként ügyművelet nem tartalmaznak, így azok az ítélet szövegéből gépi algoritmusok útján, emberi felülvizsgálat nélkül kerültek meghatározásra; 3) Észszerűségi korláton alapuló megrendelői kérés okán a leggyakrabban előforduló ügyműveleteket 37 ügycsoportba vontuk össze, így az ítéletek egy része kimaradt. Az egyes ítéletek ügyműveletét a HVG-ORAC számítástechnikai szövegbányászat módszerével, automatikusan, emberi felülvizsgálat nélkül határozta meg. Azaz az ítélet szövegéből kivette azt a jellemző szövegdarabot, ami az ügyműveletet tartalmazza.

A következő három adatbázishoz a [Magyar Országgyűlés hivatalos honlapján](#) közzétett irományok felhasználásával állítottuk össze. Szintén forrásként használtuk a magyar közpolitika dinamikájának kvantitatív társadalomtudományi eszközökkel történő feltárására irányuló, a TK Politikatudományi Intézet által létrehozott [CAP adatbázist](#) is.

Kutatásainkhoz több új szöveges adatbázist (törvényhozási és rendeleti korpuszokat) hoztunk létre, amelyek számos, hagyományosan kvalitatív módszerekkel vizsgált téma kapcsán is lehetővé tették, hogy összehasonlító és kvantitatív elemzéseket folytassunk.

Ezek közül összehasonlító szöveg-újrafelhasználási elemzésünkben új megvilágításba került a parlamentek kormányval szembeni relatív hatalma. Az adatbázis ezen a [linken](#) érhető el.

Az ún. jogalkotási stabilitási index vizsgálata az egy választási cikluson belül elfogadott törvénymódosítások számára, valamint ezek kiterjedtségére épített. Kutatásunk az eredetileg a CAP számára kifejlesztett adatbázisra¹ támaszkodva empirikusan is szemlélte az index működését, és rövid értékelést és magyarázatot ad a jogszabályok stabilitásában a rendszerváltás utáni Magyarországon megfigyelt változásokról.² [Az adatbázis itt érhető el.](#)

Végül az 1990–2018 között kihirdetett összes magyar törvényt és kormányrendeletet tartalmazó adatbázis segítségével pedig a törvényi és másodlagos jogszabályok (rendeletek) relatív mennyiségét, s így a joganyag összetételét és dinamikáját vizsgáltuk szövegbányászati és hálózatelemzési módszerekkel. [A forrás kód itt érhető el.](#)

A kutatás keretében doktorandusz hallgató közreműködésével létrehoztunk egy komplex nyílt jogi adatbázis a magyar Alkotmánybíróság (AB) gyakorlatának kvantitatív elemzésére is, amely az 1990 és 2021 között közzétett összes AB határozatot és végzést tartalmazza. Az új adatbázis nyílt adatbázis-licenc alatt jelent meg, ami hozzáférhető az alábbi linken:

https://osf.io/6aek9/?view_only=5e92238f97e64c0d96946bae8aebe777

Az adatbázis olyan fejlett lekérdezéseket tesz lehetővé, amelyek túlmutatnak az iparági szabványos, védett jogi adatbázisok keresőmotoros lehetőségein és az AB honlapjának keresőmotorjának korlátain. Ezáltal a gyakran pontatlan és időigényes kézi keresési lehetőségeket megkerültük azzal, hogy teljes egészében gépi feldolgozásra alkalmas módon, metaadatok szerint rendezve biztosítjuk a döntések szövegeit.

6. A kutatás disszeminációja

6.1. Nemzetközi és hazai konferenciaszereplések

¹ Elérhető: <https://cap.tk.hu/adatbazisok>

² Az adatbázis a Harvard Dataverse open access elérhető:

<https://dataverse.harvard.edu/dataset.xhtml?persistentId=doi:10.7910/DVN/6LI7U0>

A kutatás ideje alatt a résztvevő kutatók számos hazai (ezek a beszámolóban szerepelnek) és nemzetközi konferencián vettek részt, ismertetve és bemutatva a projekt eredményeit, illetve fontos célkitűzés volt a magyar jogváltozással kapcsolatban felmerülő alapvető dilemmák megvitatása a nemzetközi tudományos közösség tagjai körében.

A projekt által finanszírozott nemzetközi konferenciárésztvételek:

2019. március 10-17. New York, USA

Előadó: Gárdos-Orosz Fruzsina

Konferencia: Critical Perspectives on Human Rights

Szervező: The City College of New York

2019. március 29-30. Szófia, Bulgária

Előadó: Szenté Zoltán

Konferencia: III. Erasmus Legal Science Week

Szervező: University of Sofia 'St. Kliment Ohridski', Faculty of Law

2019. április 3-5. Göttingen, Németország

Panelrésztvevő: Lőrincz Viktor

Konferencia: ESIL Research Forum 2019 - The International and Domestic Rule of Law – Synergies and Challenges

Szervező: European Society of International Law, University of Göttingen

2019. április 29-30. Chicago, USA

Előadó: Pap András László

Konferencia: Constitutional History: Comparative Perspectives

Szervező: University of Illinois College of Law, Program in Constitutional Theory, History & Law; University of Bologna School of Law

2019. május 2-4. New York, USA

Előadó: Pap András László

Konferencia: Association for the Study of Nationalism 24th World Convention

Szervező: Association for the Study of Nationalism

2020. január 15-19. Austin, USA

Előadó: Gárdos-Orosz Fruzsina

Konferencia: Constitutional Change Conference 2020

Szervező: The International Forum on the Future of Constitutionalism

2021. október 21-23 Bologna, Olaszország

Előadó: Szenté Zoltán

Konferencia: Comparative Law in Times of Emergency

Szervező: Bolognai Egyetem

2021. november 19-20. Krakkó, Lengyelország

Előadó: Gárdos-Orosz Fruzsina, Lőrincz Viktor

Konferencia: The responsiveness of the legal system in times of emergencies - The law and its practice with focus on the V4 countries

Szervező: Jagelló Egyetem

2022. május 26-27. Onati, Spanyolország
Előadó: Gárdos-Orosz Fruzsina
Konferencia: Constitutionalism under pressure of the pandemic
Szervező: Onati International Institute of the Sociology of Law

A külföldi konferenciárésztvételek mellett fontos kiemelni, hogy a kutatásvezető tanulmányúton vett részt 2022-ben Németországban. A tanulmányút egyik fontos célkitűzése többek között az volt, hogy két, a téma nemzetközileg elismert kutatójával – Günther Teubner jogszociológussal, jogelmélet professzorral, a frankfurti Goethe Egyetem oktatójával, és Armin von Bogdandy, a heidelbergi székhelyű Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law kutatóintézet igazgatója – folytasson szakmai megbeszélést a projekttel kapcsolatban.

6.2. Tudománykommunikáció - tudománynépszerűsítés

A disszeminációs tevékenység harmadik pillére, a publikációk és a konferenciaszereplések mellett, az ismeretterjesztés, a kutatási eredmények mindenki számára érthető formában történő publikálása. Annak érdekében, hogy ez minél szélesebbkörű és átfogóbb legyen a projektben résztvevő kutató koordinálta a feladatokat.

A kutatást megelőzően tett vállalásunknak megfelelően a kutatás eredményeit a fiatal generációk számára is elérhetővé kívántuk tenni. Ennek keretében nemcsak az elkészült tanulmányokat, hanem az intézeti kontextust is törekedtünk megfelelően kommunikálni. Ennek platformja elsődlegesen az Instagram (@jogtudomanyi.intezet) és a Facebook volt, melyek egymást korosztály szerint kiegészítették. Míg előbbi a rendelkezésünkre álló adatok alapján mintegy 40-60 ezer felhasználót ért el a 18-35 év közötti korosztályban, addig a Facebook a 35 év felettiek körében volt népszerű. Ennek arányában kiegyensúlyozottság figyelhető meg.

Az Instagramon kifejtett tevékenységünk növekedése zömmel organikus volt, ugyanakkor a fontosabb rendezvények, így például a zárkötet bemutatója hirdetést is kapott, melynek célközönsége a 18-35 év közötti korosztály volt, földrajzilag pedig a jogász képzőhelyek városai, megyéi. Természetesen nem csak a kutatáshoz szorosan kapcsolódó tudományos munkák, hanem a vonatkozó blogbejegyzések is megjelentek valamennyi platformon.

A projekt eredményeinek terjesztését az Intézet több éve működő közösségi oldalán (Facebook) is célul tűztük ki. Ezen a felületen mintegy 1800 követővel rendelkezünk, azonban a bejegyzések tovább-osztásával ennél jóval nagyobb számú közönséghez érünk el. Állandó követőink 35%-a 25-34 év közötti korosztályból, 29%-a a 35-44 év közötti korosztályból, 16,3%-a a 45-54 év közötti korosztályból kerül ki.

A kutatás eredményeinek népszerűsítésére vonatkozó posztjaink 3 hónap alatt mintegy 25 827 felhasználót értek el. A statisztikai adatok szerint ezt nagyban elősegítette a legfontosabb kutatási eredményekre vonatkozó posztok népszerűsítése.

Ezen túlmenően a projekt eredményeinek a nem jogász közönség számára kínált megismerhetősége érdekében két egy órás videót vettünk fel a jogváltozás, a jogrendszer reagálóképességének a természetéről Varga Csaba professzor úrral és 19 rövid videó is

elkészült, amelyben a projektben résztvevő kutatók legfontosabb kutatási eredményeiket foglalják össze a nagyközönség számára is közérthető, emészthető formában.

A videókban 3 és 8 perc közötti terjedelemben a következő témaköröket mutatják be a kutatók:

- a jogrendszer ellenállóképességének mibenléte;
- a közigazgatási rendszer hogyan reagált az elmúlt évtized kihívásaira;
- a kiberbűnözés problémája: adathalászat, hacker támadások, a fiatal korosztályra leselkedő veszélyek a közösségi médiában;
- az állatkínzás problémája az átalakuló társadalmi gondolkodás tükrében;
- hogyan tud a büntetőjog alkalmazkodni a más jogági jogszabályok változásaihoz;
- a bírósági döntések kritikájának problémája;
- hogyan reagálnak a bíróságok a kívülről érkező kritikákra;
- a jogi szakmát érintő kihívások, mint pl. a technológiai átalakulások hatása;
- követhetnek-e el bűncselekményeket az algoritmusok az értékpapírpiacon?
- a büntető szankciórendszer változásai az elmúlt évtizedben;
- az egyházak jogi helyzetének megváltozása az elmúlt évtizedben;
- a határon túl élő magyar állampolgárok választójoga;
- a nemzeti kisebbségekre vonatkozó jogi szabályozás változásai;
- a magyar állampolgársági jog újraszabályozása;
- az Alaptörvény és módosításai hogyan alakítják át Magyarország alkotmányos berendezkedését?
- a magánpiaci szereplők által kezelt közérdekű adatok nyilvánosságának változásai;
- a gazdasági szabályozás átalakulása, különösen a piaci verseny megváltozása, az állam szerepének átalakulása és az adóstruktúra átalakítása.

A videókat folyamatosan tesszük közzé a Társadalomtudományi Kutatóközpont youtube-csatornáján (<https://www.youtube.com/@mtatarsadalomtudomanyikuta3730>), amely önmagában is 100 ezer körüli megtekintésnél jár, valamint onnan tovább terjesztjük őket közösségi média-felületeinken, valamint a projekt eredményeit összefoglaló internetes oldalon (<https://jogrendszer.jog.tk.hu/>), amelynek véglegesítése még folyamatban van.